

1. Mokykla _____

2. Mokinio (-ės) vardas ir pavardė _____

Lietuvių gimtoji kalba

II DALIS

Teksto suvokimo užduotis

2007 m. spalio 12 d.

Trukmė – 1.5 val. (90 min.)

NURODYMAI

- Pasitikrinkite, ar egzamino užduotyje nėra tuščių lapų ar kitokio aiškiai matomo spausdinimo broko. Pastebėję praneškite egzamino vykdytojui.
- Atlikdami užduotį, į klausimus atsakykite glaustai ir aiškiai. Jūsų atsakymai turi tilpti paliktose eilutėse. Jeigu neprašoma cituoti, atsakymus formuluokite savais žodžiais. Jeigu pageidaujate, galite pasinaudoti juodraščiu, kuriam palikta vietos 6 puslapyje. Neaiškiai parašyti atsakymai vertinami 0 taškų.
- Nerašykite vertintojams skirtose vietose.
- Vertinami tik tie atsakymai, kurie parašyti **mėlynai rašančiu** parkeriu arba tušinuku. Koregavimo priemonėmis naudotis negalima.

Naujas kalbos gyvenimas

Su kalbininke, dėstytoja dr. JURGITA GIRČIENE kalbasi Audra Čepkauskaitė

I – *Kaip keičiasi lietuvių kalba?*

– Kalba nėra ir negali būti statiška, baigtinė. Bet kuri gyva kalba nuolatosis kinta. Dabartinės lietuvių kalbos raidos požymių – ir vos pastebimų, ir labai ryškių – esama įvairiuose kalbos lygmenyse, bet judriausia – leksika. Lietuvių kalboje, kaip ir mūsų kaimynų kalbose, per metus randasi begalė naujažodžių, ir pasiskolintų, ir pasidarytų savomis žodžių darybos priemonėmis. Būtent pokyčiai ir rodo lietuvių kalbą esant gyvą.

Kalba kinta, nes keičiasi visuomenės, arba kitaip – kalbos vartotojų, komunikacinės reikmės. Tad nereikėtų pernelyg stebėtis, kad laikotarpiams, susijusiems su esminiais visuomenės ekonominio, politinio, kultūrinio gyvenimo pokyčiais, kalba kinta daug sparčiau.

Ne kintanti kalba yra nesusikalbėjimo priežastis, ji kinta tiek, kiek mums reikia. Aišku, dabar nelengva, ypač vertėjams, redaktoriams, pedagogams – reikia nuolatos sekti naujoves: negali mokytis to, kas buvo prieš dešimt metų. Bet parodykite žmogų, kuris šiais laikais gali dirbti netobulėdamas kad ir metus laiko. Ir sienas dažant reikia keistis, nes ateina naujos technologijos.

Kalba nėra kalbininkų puoselėjamas darželis, ji yra visuomenės, kalbinės bendruomenės savastis – kokie esame mes, tokia yra ir kalba. Lietuvių kalba turi tiek išgalių, kad puikiai gali atsinaujinti, prirėkus galime patys susikurti, ko mums reikia, pasirinkti iš esamų įvairių raiškų priemonių.

<...>

II – *Ką lietuvių kalba pasako apie ją kalbančius žmones?*

– Kuria kalba bekalbėtume, ji atskleidžia mūsų pasaulėvoką. Per sekundės dalį pamatai žmogų ir susidariai įspūdis, o jei jau pasikalbėjai... Sako, pagal drabužį sutinka, pagal protą palydi, o protą mes labiausiai atskleidžiame kalba. Tai kartu ir tobulas, ir netobulas komunikacijos įrankis. Tarp kalbėtojo ir klausytojo, tarp rašytojo ir skaitytojo visada yra tarpininkas – tekstas. Anot komunikacijos specialistų, išvis keista, kad mes susišnekame. Juk esame labai skirtingi – kalbėtojas (teksto kūrėjas) ir klausytojas (teksto suvokėjas). Taigi susiduriame su savotiškais bendravimo filtrais. Ir tekstas yra filtras.

<...>

III – *Kaip atsirado kalbininko su ietimi įvaizdis?*

– Viena kolegė prieš dešimt metų rašė straipsnį, nagrinėjo, kuo tas įvaizdis paremtas. Remiasi tam tikrais realiais kovingos retorikos tekstais. Žmonių yra įvairių. Šiuo metu kalbos politika ir kalbininkų kaip visumos bendravimas su visuomene neabejotinai keičiasi, nes kinta situacija. Tarybiniais laikais norint išlaikyti tapatybę kalba buvo vienas iš įrankių. Priežiūra ir griežtas tonas turbūt buvo reikalingi, pati visuomenė tai skatino, nes nedaug trūko, kad visur būtų pereita prie rusų kalbos. Pasikeitus situacijai, keičiasi ne tik politikų, bet ir kalbininkų retorika, tai atspindi ir pažiūrų pokyčius. <...>

IV – *Vis sakote, kad kalbai reikia pastangų. Tai ji kaip darbas?*

– Normaliomis aplinkybėmis turėtų būti taip: kalbos išmokstame mokykloje ir ji mūsų nevargina. Turime puikų komunikacijos įrankį, ir mums nereikia sakyti *atsiprašau kalbininkų*. Mane ima juokas – ne kalbininkų reikia atsiprašyti, o žmonių, kuriems šnekama, kurie gali nesuprasti, ką pasakei – jeigu pajuokavai arba pavartojai profesinį žargonizmą, o auditorija nesuprato. Kalbininkai yra labai nedidelė tos auditorijos dalis. Nereikia kalbos mokytis tam, kad tavęs „nebartų“. Šneku apie bendrinę kalbą, nes yra kitų lietuvių kalbos atmainų, visos jos gražios, savitos, savo laiku tinkamos vartoti, bet jei tai viešas pokalbis ir kalbamasi bendromis temomis, paprastai vartojama bendrinė kalba. Regis, A. Valinskas yra pasakęs – taip, aš mokausi bendrinės kalbos, nes ji yra mano darbo įrankis. Ne todėl, kad kalbininkams to reikia.

Ne pati kalba reikalauja tobulumo, bet jeigu mes norime, kad šiais laikais mūsų klausytų ar mus skaitytų, mūsų tekstų kokybė turi būti visiškai kita. Mes persisotinę informacijos, tingime, akimis permetame – pavadinimas neįdomus, ir viskas, neskaitom. Pavyzdžiui, mokytojas XX a. pradžioje buvo tarsi Dievas ir vienintelis Tekstas. Bet dabar, kai tiek informacijos, sunku pasiekti, kad tavęs klausytų ar tave skaitytų. Aišku, reikia turėti ką pasakyti – svarbu dalykinė kompetencija, mintis, struktūra, logika, bet vis tiek viską perduodi tekstu, o to reikia mokytis. <...>

V – *Kokia lietuvių kalba bus po 20 metų?*

– Klausiate apie anglų kalbos įtaką? Mūsų istorija rodo – kai visuomenė prieina pavojingą ribą, vyksta sutelktis ir gintis.

<...>

Nepaisant visuomenėje vis dar gajaus kalbininko su ietimi įvaizdžio, justai netgi tobulo bendrinės kalbos poreikis – ne kaip kalbininkų išravėto darželio, o kaip įrankio, kuriuo gali verstis filosofiją, rašyti sudėtingus tekstus, paveikti. Kalba „būna“ ir atsinaujina ne pati – ją „turi“ ir augina vartotojai.

Atsakykite į klausimus remdamiesi tekstu „Naujas kalbos gyvenimas“.

Čia rašo
vertintojas

1. Kokią kalbos kitimo priežastį nurodo kalbininkė Jurgita Girčienė?

(1 taškas)

2. Iš to, ką sako kalbininkė, galima numanyti, su kokiais požiūriais į kalbą ji nėra linkusi sutikti. Įvardykite tris tokius požiūrius.

(3 taškai)

3.1. Įvertinkite, ar tinkamai kalbininkė atsakė į klausimą „Ką lietuvių kalba pasako apie ja kalbančius žmones?“

(1 taškas)

3.2. Atsakymą argumentuokite.

(1 taškas)

4.1. Savais žodžiais paaiškinkite kalbininko su ietimi įvaizdžio prasmę.

(1 taškas)

4.2. Kokią šio įvaizdžio susiformavimo priežastį įvardija kalbininkė?

(1 taškas)

5. Apie kokius du kalbos mokymosi motyvus kalbama IV teksto dalyje?

(2 taškai)

6. Paaiškinkite, kaip informacijos amžiuje pasikeitė kabėtojo ir klausytojo santykis.

(2 taškai)

7. Nurodykite teksto žanrą.

(1 taškas)

TONI MORRISON

Laureatės paskaita

I Gyveno kartą sena moteris. Akla, bet išmintinga. O gal tai buvo senas vyras? Galbūt guru. Ar išminčius, guodžiantis nenustygstančius vaikus. Aš girdėjau šį pasakojimą arba visiškai panašų į jį, išlikusį kelių kultūrų liaudies kūryboje. <...>

Vieną dieną tą moterį aplanko būrelis jaunimo, kuris, matyt, buvo linkęs abejoti jos aiškiaregyste ir norėjo parodyti, kad ji visus tik apgaudinėja. Jie sustoja priešais ją, o vienas jų sako: „Klausyk, sene! Rankoje aš laikau paukštį. Pasakyk man, ar jis gyvas, ar negyvas.“ <...>

Ilgai tyli senoji, taip ilgai, kad jaunimas jau negali iš juoko tverti.

Galų gale ji prabyla. Jos balsas skamba švelniai, bet tvirtai. „Nežinau, sako ji, – nežinau, ar tas paukštis, kurį jūs laikote rankoje, gyvas ar negyvas. Žinau tik tai, kad jis yra jūsų rankose. Jis – jūsų rankose.“

<...>

II Man visada knietėjo pasamprotauti, ką gi tas paukštis rankoje (ne vien tik jo menkas kūnelis) galėtų reikšti. Bet ypač man rūpi tai padaryti dabar, apmąstant savo darbą, kuris atvedė mane štai prieš jus. Taigi tas paukštis man – tai kalba, o ta moteris – tai patyrusi rašytoja. Jai kelia nerimą, kaip ta kalba, kuria ji svajoja ir kuri jai duota nuo mažumės, yra vartojama, panaudojama, netgi paveržiama iš jos nedoriems tikslams. Būdama rašytoja, kalbą ji suvokia iš dalies kaip sistemą, iš dalies kaip gyvą būtybę, kuriai gali būti primetama kieno nors valia, bet daugiausia kaip priemonę – kaip tam tikrą pasekmę galintį turėti veiksmą. Taigi jai užduotas klausimas „Ar jis gyvas, ar negyvas?“ nėra nerealus, nes ji galvoja, jog kalba gali mirti, ji gali būti naikinama, jai gali iškilti grėsmė ir ją galima išgelbėti tik valios pastangomis. Ji mano, kad jei tas paukštis yra negyvas, tai tie, kurių rankose jis atsidūrė, ir yra atsakingi už negyvėlį. Mirusi kalba jai ne tik ta, kuria jau nekalbama ar nerašoma, bet ir gaji kalba, patenkinta tuo, jog gali žavėtis savo pačios paralyžiumi. Kaip antai valstybę aukštinančiųjų kalba – cenzūruojama ir cenzūruojanti. Negailėstingai vykdydama savo valdingas pareigas, ji neturi kito siekio ar tikslo, kaip išlaikyti savo pačios išskirtinumą ir viešpatavimą. Oficiali kalba, nukalta nemokšiškumui sankcionuoti ir privilegijoms išlaikyti, yra iki stublinančio spindesio nublizginti šarvai, lukštas, iš kurio jau seniai išsinėręs riteris. <...>

III Tradicinė mito apie Babelio bokštą išmintis teigia, jog šios idėjos žlugimas buvo nelaimė. Girdi, bokšto architektūra nenusisekė dėl sąmyšio arba daugelio kalbų naštos. Girdi, viena monolitinė kalba būtų padėjusi paspartinti statybą ir būtų buvęs pasiektas dangus. O ji kelia klausimą: kieno dangus? Galbūt pasiekti rojų dar nebuvo atėjęs metas, galbūt dar buvo per anksti, jeigu niekam nerūpėjo suprasti kitas kalbas, kitas pažiūras, kitus aiškinimus. Jeigu žmonėms tai būtų rūpėję, savo įsivaizduojamą dangų jie būtų suradę po kojom. Sudėtingą, didelių pastangų reikalaujančią dangų, bet užtat žemiškai suvokiamą dangų, o ne kaip pomirtinio gyvenimo buveinę.

<...>

IV Žodžio poveikis siekia aukštų tikslų, galvoja ji, nes tai kuriamasis poveikis; jis kuria prasmę, saugo mūsų skirtybes, mūsų žmogiškąsias skirtybes, tai, kuo mūsų gyvenimas nepanašus į kitų gyvenimą.

Atsakykite į klausimus remdamiesi T.Morrison tekstu.

8. Nurodykite du dalykus, kurie rodo, kad jaunuoliai su akla moterimi elgiasi nepagarbiai.

(1 taškas)

9. Apie kokią vertybę kalba senoji moteris jaunuoliams?

(1 taškas)

10. Kokią kalbą autorė laiko mirusia?

(1 taškas)

Čia rašo
vertintojas

11.1. Kuo neįprastas autorės požiūris į Babelio bokšto mitą?

(1 taškas)

11.2. Kokiomis kalbinės raiškos priemonėmis autorė tą požiūrį išreiškia? Įvardykite bent dvi.

(2 taškai)

12. III teksto dalyje klausama *Kieno dangus?* Taip teksto autorė tarsi išskiria dvi dangaus sampratas. Paaiškinkite jas.

(2 taškai)

Atsakykite į klausimus remdamiesi abiem skaitytais tekstais.

13. Suformuluokite abu tekstus siejančią mintį.

(1 taškas)

14.1. Savais žodžiais paaiškinkite pasakymo „oficiali kalba <...> yra iki stulbinančio spindesio nublizginti šarvai, lukštas, iš kurio jau seniai išsinėręs riteris“ prasmę.

(2 taškai)

14.2. Kokia kalbinės raiškos priemonė yra šis pasakymas?

(1 taškas)

14.3. Pirmajame tekste („Naujas kalbos gyvenimas“) raskite ir išrašykite bent vieną kalbinės raiškos priemonę, kuri savo prasme būtų susijusi su pasakymu, cituojamu 14.1. klausime.

(1 taškas)

Čia rašo
vertintojas

Čia rašo
vertintojas

Taškų suma (maks.26)	
Taškai už teksto suvokimo užduotį (maks. 26×2=52)	

Juodraštis